

bioètica & debat

TRIBUNA OBERTA DE L'INSTITUT BORJA DE BIOÈTICA-Any XIII-N. 48

El futur de la vida: el canvi climàtic

La història, també la prehistòria, de l'home és un procés de constant alienació de la nostra espècie respecte la naturalesa, perquè s'han anat trencant els ritmes naturals fins arribar a una situació insostenible. En una època de fragmentació del saber, descobrim la profunda interacció naturalesa-

home-societat. És aquesta mateixa fragmentació la que ha afavorit, sens dubte, l'oblit de les estretes relacions existents en un cosmos únic.

Evidentment el restabliment de la pau de l'home amb la naturalesa és un tema que va molt més enllà de les interaccions home-naturalesa, ja que penetra i implica tot el teixit social, i exigeix canvis profunds en les institucions polítiques i en les nostres lleis. En aquesta missió tothom és important i necessari, i no hi pot haver futur si no ens hi impliquem tots: de nord a sud i d'est a oest.

L'ús racional dels recursos no renovables i l'equilibri dels processos humans amb els naturals, així com la protecció de la naturalesa, passen per una remodelació profunda del sistema econòmic vigent, amb importants conseqüències per a tota la humanitat

A més, l'ús racional dels recursos no renovables i l'equilibri dels processos humans amb els naturals, així com la protecció de la naturalesa, passen per una remodelació profunda del sistema econòmic vigent, amb importants conse-

qüències per a tota la humanitat. En aquest sentit, René Passet escriu en la seva obra "La il·lusió neoliberal":

"Pretenem que l'economia creixi de forma indefinida oblidant que depèn dels recursos que el planeta li aporta, i que són finits".

Després d'indicar-nos que el consumisme no ens fa més feliços, sinó que aquest concepte més aviat s'associa a l'esfera de les relacions interpersonals i socials, a l'autorealització i a l'oci..., i que és, al mateix temps, origen de l'estrès que ens condueix a innumbrables afeccions físiques i psíquiques, afegeix: "No es tracta de conformar-se amb menys del que necessites, sinó de saber quan en tens prou (...). Una disminució del consum en els països industrialitzats podria alliberar recursos i reduiria la contaminació, permetent el creixement industrial dels països en desenvolupament".

El que es planteja és la sostenibilitat enfront al creixement, és a dir, producció per a satisfer l'autorealització de les persones, però amb intel·ligència i sensibilitat per a garantir un desenvolupament harmoniós amb la naturalesa.

(passa a pàg. 3)

sumari

El futur de la vida:
el canvi climàtic:1 a 5

Editorial:
«Bioètica i ecologia»2

Quina ètica per
a l'ecologia 6 i 7

Drets humans i
medi ambient.....7 a 10

Tenen drets, els
animals?11 a 13

La Biblioteca de l'IBB ..14 a 15

Agenda 16

Institut Borja de
Bioètica

Universitat Ramon Llull

TRIBUNA OBERTA
DE L'INSTITUT BORJA
DE BIOÈTICA

DIRECCIÓ

Núria Terribas i Sala

MAQUETACIÓ I EDICIÓ

Ma. José Abella

CONSELL DE REDACCIÓ

Francesc Abel i Fabre
Jordi Craven-Bartle
Ester Busquets i Alibés
Jaume Terribas Alamego

DISSENY GRÀFIC

Elisabet Valls i Remolí

COL·LABORADORS

Francesc Lozano
Efraín Pérez
Francesc Torralba

IMPRESSIÓ:

Ediciones Gráficas Rey
ISSN:1579-4865

EDITA:

Institut Borja de Bioètica,
Fundació Privada
c/ Santa Rosa, 39-57 3a.
08950-Esplugues (BCN)
Telf. 93.600.61.06
Fax. 93.600.61.10
www.ibbioetica.org

Bioètica i ecologia

A finals dels anys seixanta i principis dels setanta es produeixen simultàniament tres revolucions que abonaran el terreny perquè pugui néixer la Bioètica. Es tracta de la *revolució biològica*, que permet a l'espècie humana tenir un domini cada vegada superior sobre la reproducció, l'herència i el sistema nerviós. La *revolució mèdico-sanitària* que introdueix les noves tecnologies en l'àmbit clínic, reivindica i promou l'autonomia del pacient, i es planteja la necessitat d'establir polítiques sanitàries davant l'escassetat de recursos. I finalment, la *revolució ecològica* que ens fa adonar que el creixement econòmic no necessàriament comporta millor qualitat de vida i que la supervivència de tota forma de vida va íntimament lligada al respecte al medi ambient. Es pot dir que la revolució ecològica, ara en plena eferescència, desperta el que podríem dir-ne una "nova consciència ecologista". Hans Jonas amb la seva obra *El principi de responsabilitat* (1970) o Van Rensselaer Potter amb la publicació de l'article *Bioètica, la ciència de la supervivència* (1970) i el seu famós llibre *Bioètica: un pont cap al futur* (1971) mostren la seva preocupació pel deteriorament del medi ambient, i les conseqüències que això pot tenir per al conjunt de l'espècie humana.

En els seus orígens la bioètica, tal com l'havia concebut Potter, posava l'ecologia en el centre de la seva reflexió, es volia que la bioètica obrís el camí a una nova manera d'entendre la relació "ésser humà – entorn / naturalesa". Però la urgència pels problemes biomèdics i els derivats de la nova medicina varen agafar tot el protagonisme de la Bioètica, impulsada per la tasca dels grans centres de bioètica americans – *Kennedy Institute of Ethics* i *Hastings Center* –, creats també als anys 70, centrant tot el seu pes en la «bioètica clínica». Ara, després d'unes dècades d'haver reclòs la bioètica sobretot en el camp de les ciències de la vida i de la salut, es reivindica novament la «bioètica global», una bioètica que a més de centrar-se en els aspectes biològics i biomèdics sigui capaç de depassar-los i preocupar-se també per estudiar i reflexionar sobre els problemes ecològics del nostre planeta.

La preocupació dels primers bioeticistes pel medi ambient s'ha generalitzat darrerament en gairebé tots els àmbits de la vida social. Els mitjans de comunicació, per la seva banda, sotmeten des de fa temps als ciutadans a un bombardeig d'informació sobre el canvi climàtic, com abans havien fet amb el forat de la capa d'ozó o la pluja àcida. És important que els mitjans de comunicació divulguin rigorosament les aportacions dels científics en tot allò que fa referència al medi ambient, és necessari també que creïn consciència ecologista entre la ciutadania, però aquesta tasca no s'aconsegueix a través d'intenses, però breus, bafarades informatives, sinó que és una tasca que exigeix continuïtat. Estem massa acostumats a veure com els problemes que es cronifiquen perden actualitat periodística, se'n deixa de parlar, talment com si el problema ja no hi fos, però resta actiu. Cal doncs, un compromís ferm per part dels científics, els polítics, els mitjans de comunicació, la societat... perquè, lluny de plantejaments apocalíptics, no oblidem que hem de respectar el medi ambient perquè, com diria Potter, ens hi va la supervivència!

Des de *bioètica & debat* volem fer una modesta aportació a aquesta temàtica, amb la reflexió i l'aportació d'idees per al debat.

(ve de pàg. 1)

Anàlisi d'una realitat concreta: el canvi climàtic

El medi ambient permet adonar-nos de la finitud del nostre planeta i de la limitació de les nostres possibilitats d'actuació. La idea de la modernitat de què “*tot és possible*”, de que la ciència i la tècnica ho resoldran tot i ens conduiran a la felicitat definitiva, ha decaigut davant la crua realitat. Es per això que, al meu entendre, la crisi ambiental actual és tan sols la punta de l'iceberg d'una crisi de dimensions més àmplies.

Les lleis de la naturalesa ens superen i no ens donen elecció: harmonia amb ella o extinció. La història de la vida sobre la terra és clara en aquest sentit. Els nostres processos productius han d'adaptar-se a aquesta consideració; la utilització creixent de recursos no renovables s'ha de limitar; la pol·lució de les capes fluides (atmosfera i hidrosfera) han de reduir-se o fins i tot eliminar-se per complet. Tot el món, més o menys, sap el que cal fer. Només cal fer-ho.

Les lleis de la naturalesa ens superen i no ens donen elecció: harmonia amb ella o extinció

Prenc com exemple a considerar el canvi climàtic. Un tema certament controvertit. Vegem-ho... Davant d'aquest tema el ciutadà del carrer s'enfronta, com en tants d'altres temes, a una gran confusió. Sense anar més lluny, entre els més prestigiosos escriptors i científics del moment, trobem posicions diametralment oposades. Per exemple, l'important escriptor del

“best seller” «*Estado de miedo*», Michael Chrichton, creu que el canvi climàtic és un tema relacionat amb “l'ecoterrorisme”. Aquí no hi ha bombes ni assassinats, però la tècnica és la mateixa, la por com a forma de coacció per a imposar unes idees. En el seu llibre així ho defensa. En un altre extrem, el prestigiós científic *James Love lock*, autor de la coneguda *Teoria de Gaia*, ens convida a creure a través del seu llibre «*La venganza de la tierra*», que en realitat ja no hi ha res a fer. Amb aquests missatges contraposats no és estrany que el ciutadà opti per gaudir de la vida i esperi el que li dugui el futur sense cap preocupació.

De canvis climàtics n'hi ha hagut sempre al llarg de la història de la terra, i de major envergadura que l'actual. Però mai s'han produït de forma tan ràpida, ni en ells hi ha participat l'home

Però les coses no són així de fàcils sobretot si volem viure responsablement, i el que és encara més important, dignament. *M. Chrichton* és un home vinculat al Partit Republicà dels Estats Units i tots sabem quin és el seu punt de vista polític i el de l'actual president, per la qual cosa ja ens podem posar en guàrdia davant d'aquesta posició. Per altra banda, ningú, ni el científic *J. Lovelock*, tants anys unit a la NASA en l'estudi comparat dels medis fluids de Venus, la Terra i Mart, pot predir la conducta d'un sistema tan enormement complex com el d'un planeta sencer, i molt menys predir una direcció catastròfica del futur, sense més ni més.

Però, què hi ha de cert en tot això del canvi climàtic? La veritat és que de canvis climàtics n'hi ha hagut sempre al llarg de la història de la terra, i de major envergadura que l'actual. Però mai s'han produït de forma tan ràpida, ni en ells hi ha participat l'espècie que es denomina a si mateixa “*sapiens*” –proposo a la comunitat científica una revisió a la baixa d'aquesta denominació–. Pràcticament cap científic dubta de la seva existència. El problema està en la mesura de la seva intensitat. I aquí és on intervenen els incrèduls mal intencionats o mal informats. Podríem relatar aquí les cent mil proves existents des d'òptiques tan diverses com la botànica, la geologia, l'etologia animal, l'oceanografia... El canvi climàtic és una realitat.

El canvi climàtic és una realitat... un altre problema és saber la quota que representa l'ésser humà en aquesta transformació

Ara bé, un altre problema és saber la quota que representa l'ésser humà en aquesta transformació. I aquí també hi ha discussió. Mentrestant, sembla ser que després de la recent reunió d'experts a París, existeix un principi d'acord sobre quant podria incrementar la temperatura en aquest segle i estaríem parlant d'uns quatre graus de mitjana planetària. Però podria ser molt més... Quatre graus no són cap broma, ja que en els últims 50.000 anys la variació ha estat tan sols de tres graus. I sempre parlem de mitjana. Això significa que en alguns llocs incrementarà molt més. Per què dic que podria ser pitjor? El medi ambient ens ha

permès ser conscients de què tot està entrellaçat. Els tristos esdeveniments de l'11S a Nova York varen permetre al climatòleg R. Travis adonar-se que la interrupció del tràfic aeri a Estats Units durant tres dies afavoria enormement la transparència de l'aire, i en conseqüència l'arribada més intensa de la radiació solar a la superfície de la terra. Així doncs, les partícules resultants de la contaminació per combustió, sorprenentment ens ha alliberat d'un major escalfament global durant molt temps, privant-nos de l'arribada de la radiació solar amb tot el seu poder tèrmic. Però estem netejant l'aire de partícules contaminants, almenys a occident, desenvolupant processos de combustió més nets o simplement utilitzant sistemes de catàlisi o filtrat tant en els nostres vehicles com en centrals tèrmiques i indústries. Així veiem que el que per un cantó és bo per a la salut de les persones i pel medi ambient en general –i a més absolutament imprescindible per assolir la sostenibilitat– està posant al descobert que el canvi climàtic encara pot ser pitjor.

Fins el moment la solució passa pel tímid i fràgil acord de Kyoto que pretén reduir les emissions del principal gas amb efecte de magatzem calorífic: el diòxid de carboni. Els països firmants tracten d'aconseguir que l'any 2012 es torni als límits d'emissió de 1990

Sabem que el canvi climàtic s'ha vist afavorit per l'increment de l'efecte hivernacle i ara sembla també que per una millora de la transparència de l'aire. Fins el

moment la solució passa pel tímid i fràgil acord de Kyoto que pretén reduir les emissions del principal gas amb efecte de magatzem calorífic: el diòxid de carboni. Els països firmants tracten d'aconseguir que l'any 2012 es torni als límits d'emissió de 1990. La reducció no serà suficient, però és tot el que es va aconseguir.

Altres països, com Espanya, que varen firmar el Conveni de Kyoto no compleixen en gairebé res

No obstant això el protocol de Kyoto crea polèmica, sobretot perquè l'Administració Americana no ha firmat aquest acord. I dic l'Administració Americana perquè un terç dels estats membres d'aquesta federació l'apliquen. A més, Estats Units és el principal reforestador del món, convertint-se així en el principal contribuent global a la creació de respiradors pel diòxid de carboni, procés que es produeix a través de la fotosíntesi vegetal. En canvi, altres països com Espanya que el varen firmar no compleixen en gairebé res. M'explico, varem firmar Kyoto juntament amb la resta de socis de la Unió Europea abans de l'ampliació, i se'ns va atorgar una quota d'emissió de diòxid de carboni d'un 15% més. A Europa mentre uns augmenten els altres compensen reduint les seves emissions, actuant com un tot. Tanmateix, hem augmentat un 48% segons dades oficials. D'això se'n diu hipocresia i per això no podem exigir als altres el que nosaltres no complim.

També cal tenir present que no tots tenim la mateixa responsabilitat en la degradació del medi

ambient planetari, així que no tots hem de contribuir de la mateixa manera. El canvi climàtic és una conseqüència del model de desenvolupament occidental i, ara, de tots els països que l'han pres com a model. Però qui és capaç de dir-los a aquests països que no han de desenvolupar-se o fer-ho amb tecnologies més cares, els costos de les quals no poden assumir, i que a més els hi vendrem nosaltres els occidentals? Per primera vegada es planteja una nova globalització que si pot ser una forma de pressió per la comprensió mútua i l'equilibri global. Encara que, no ho oblidem, també per a certificar el nostre fracàs com espècie. La vida amb majúscules, en tots els seus contextos, no dóna segones oportunitats.

El canvi climàtic és una conseqüència del model de desenvolupament occidental i, ara, de tots els països que l'han pres com a model. Però qui és capaç de dir-los a aquests països que no han de desenvolupar-se o fer-ho amb tecnologies més cares?

Tal com estan les coses hem de treballar per una major harmonia planetària en totes les seves vessants, però en especial en aquella que sustenta la vida. I tots hi tenim molt a dir. La nostra actitud i la nostra conducta compten. Existeixen moltes possibilitats d'actuació i en el cas del canvi climàtic recomano la consulta del dossier sobre el tema, que conté pautes de conducta individual, familiar... adequades a la sostenibilitat, i que es troben a la pàgina web del CENEAM (Centro Nacional de

Educación Ambiental – España) adscrit al Ministeri de Medi Ambient (<http://www.mma.es>).

Com diu el reconegut naturalista *David Attenborough*, de la BBC, al final de la sèrie «*The State of the Planet*»: “*El que succeeixi amb la vida a la terra a partir d’ara, depèn tan sols de nosaltres*”. I jo afegiria que la lluita per la sostenibilitat no ha fet més que començar... Treballem amb l’objectiu de restablir la pau amb la naturalesa que la nostra negligència ha fet perdre. No estem sols. Milions de persones posseeixen ja una consciència ambiental sublim: empreses, ONGs, escoles, associacions cíviques, ens públics... hi ha un seguit d’organitzacions transformant-se cada dia i treballant per la sostenibilitat. També és cert que n’hi ha moltes que no, però probablement es tracta “tan sols” d’un problema de massa crítica.

El principi de responsabilitat

Al meu entendre l’actual problemàtica ambiental tan sols és la punta de l’iceberg. Per això cal superar aquesta situació si no volem comprometre el nostre futur.

Tractant de superar el dilema antropocentrisme–biocentrisme, el gran pensador alemany, *Hans Jonas*, apel·là al principi de responsabilitat. Segons ell, el poder que la ciència i la tècnica estan acumulant no té precedents en la història humana. Així, la capacitat de fer el bé o el mal és cada vegada major. En la seva opinió, les conseqüències negatives de les accions humanes haurien de tenir preferència sobre les positives. No perquè ell sigui pessimista, sinó

pel caràcter catastròfic i irreversible que aquests poden anar adquirint.

Reclama així una nova ètica, ja que cap de les anteriors aparegudes a través de la història és vàlida. Es van fonamentar en allò immediat, interpersonal i ara les coordenades han variat sensiblement. Aquesta nova ètica ha de basar-se en un nou principi, en una nova teoria, fonamentada en la responsabilitat. Aquesta ètica s’integra bàsicament de dos elements: el *temor*, que ens frena en les nostres actuacions per a no cometre actes que ens condueixin al desastre, i l’*esperança*, perquè ens impulsi a actuar en la línia correcta i perquè el temor no acabi paral·litzant-nos.

■
*Segons Hans Jonas,
el poder que la ciència i la
tècnica estan acumulant no té
precedents en la història
humana. Així, la capacitat de
fer el bé o el mal és cada
vegada més gran*
■

H. Jonas en el seu llibre “*El principi de responsabilitat*” comença amb una lúcida al·lusió al món actual: “*Definitivament desencadenat, Prometeu, a qui la ciència li proporciona forces fins ara mai conegudes, i l’economia un infatigable impuls, reclama una ètica que, mitjançant frens voluntaris, eviti que el seu poder condueixi els homes al desastre*”.

Potser tinguem ja alguna eina per aconseguir-ho. En la reunió que es va donar a conèixer com *Rio 92* va sorgir l’anomenada *Agenda XXI*, un camí envers la sostenibilitat que convida al que podríem denominar la *Revolució Planetària*, una nova revolució de

la humanitat que implica viure amb dignitat i responsabilitat.

■
En la reunió que es va donar a conèixer com “Rio 92” va sorgir l’anomenada Agenda XXI, un camí envers la sostenibilitat que convida al que podríem denominar la Revolució Planetària, una nova revolució de la humanitat que implica viure amb dignitat i responsabilitat
■

Com recorda M. Gorbatchov en el *Manifest per la terra*:

“*Que el nostre temps sigui un temps que es recordi pel naixement d’una nova reverència a la vida, la ferma resolució d’aconseguir la sostenibilitat, i l’acceleració de la lluita per la justícia, la pau i l’alegre celebració de la vida*”.

FRANCESC LOZANO

BIOLÒG
PROFESSOR DE LA URL
FUNDADOR I COORDINADOR
DEL PROJECTE CEB-ICH

Referències bibliogràfiques:

✓ CRICHTON M. *Estado de miedo*. Barcelona: Plaza y Janés; 2005.

✓ GORBATXOV M. *Manifiesto por la tierra*. Barcelona: Bronce; 2003.

✓ JONAS H. *El principio de responsabilidad*. Barcelona: Herder; 2004.

✓ LOVELOCK J. *La venganza de la tierra*. Barcelona: Ed. Planeta; 2007.

✓ LOZANO WINTERHALDER F. *Por la vida en la Tierra*. Girona: Documenta Universitaria; 2006.

✓ PASSET R. *La ilusión neoliberal*. Madrid: Debate; 2001.

Quina ètica per a l'ecologia?

Per raons òbvies, la qüestió de l'ètica ecològica o mediambiental està adquirint unes dimensions extraordinàries en aquest primer lustre del segle XX. Un mínim exercici de recerca bibliogràfica per les revistes més significades del camp de l'ètica ens mostraria com totes elles han dedicat, pel capbaix, un monogràfic a l'ètica mediambiental i a la relació entre l'espècie humana i la resta de la natura. Aquesta ètica aplicada forma part, en sentit estricte, de la bioètica, o del que alguns anomenen "bioètica global", perquè, en el fons, explora la relació entre la vida humana i les altres formes de vida del planeta i n'examina els models de relació i els valors latents en aquests models de relació.

La consciència de la crisi és tan evident que, fins i tot en el pla social i polític, el tema s'ha convertit en querella pública i, poc o molt, les diferents opcions polítiques de l'arc parlamentari tracten d'oferir propostes per tal de cercar una relació més sostenible amb la naturalesa que no signifiqui una pèrdua de qualitat, ni de progrés, ni de competitivitat. Els mitjans de comunicació, tot s'ha de dir, hi han contribuït d'una manera evident, de vegades amb un to excessivament alarmista, però en altres ocasions, amb arguments científics i presentacions molt enraonades.

Sigui com sigui, el cas és que la relació home-natura preocupa, i preocupa perquè el model que ha regit aquest vincle en els últims dos-cents anys, des de la revolució industrial fins a la societat glo-

bal, ha fet fallida. És, senzillament, un model que condueix al naufragi col·lectiu. La comprensió de la natura com una gran reserva industrial que l'ésser humà pot administrar, organitzar, gestionar segons els seus interessos d'espècie, per dir-ho amb l'encertada expressió de Peter Singer, és un model que, per raons evidents, ha desembocat en el col·lapse. L'estil de vida occidental no pot estendre's al conjunt dels ciutadans del planeta, perquè es basa en un sistema de producció i de consum que no és sostenible. Seguint Immanuel Kant, es podria dir allò de què si una norma moral no es pot generalitzar, és a dir, si no és vàlida per a tota la humanitat, senzillament, no és bona.

■
A grans trets, es poden, però distingir dues grans línies de pensament que van des de l'antropocentrisme -l'home és al centre del cosmos- fins al biocentrisme -la vida és el que cal salvar-
■

La qüestió, en el pla estrictament del discurs ètic, està generant un autèntic riu bibliogràfic i, poc o molt, els grans pensadors de la filosofia pràctica i els moralistes estan fent propostes, més o menys operatives, per poder resoldre la qüestió que tant preocupa el ciutadà. No és fàcil orientar-se en aquest espès bosc de reflexions, perquè més enllà de les propostes lligades a les ètiques religioses, com ara l'ètica cristiana o l'ètica budista, per posar, només dos exemples, hi ha moltes propostes singulars, laiques que, de cap mane-

ra, poden encabir-se dins d'un sistema de pensament o cosmovisió.

A més a més, cal subratllar que també des de les tradicions religioses, s'elaboren pautes ètiques diferents en relació a la natura. La sensibilitat i el respecte envers tots els éssers vius no és idèntica en els diferents credos religiosos, com tampoc no ho és el lloc que ocupa la persona humana en el conjunt de la naturalesa física. Per tant, no seria lògic treure la conseqüència que les ètiques religioses són, *per se*, antropocèntriques o bé teocèntriques o biocèntriques, perquè cadascuna té la seva identitat, la seva història i obre diferents camps hermenèutics. *Grosso modo* es pot afirmar que la sensibilitat envers el conjunt dels éssers vius és més estesa en les tradicions simbòliques lligades a l'extrem orient, que no pas a les religions del tronc bíblic, però tot i així hi ha excepcions com Sant Francesc d'Assís, entre altres.

A grans trets, es poden, però distingir dues grans línies de pensament que van des de l'antropocentrisme (l'home és al centre del cosmos) fins al biocentrisme (la vida és el que cal salvar). Des d'una perspectiva antropocèntrica, l'ésser humà és el centre del cosmos, ocupa el lloc fonamental i tota la resta està al seu servei. En aquest sentit, l'antropocentrisme legitima l'ús de la natura per part de l'home. L'antropocentrisme, però, no és unívoc, sinó anàleg i es poden distingir dins d'aquesta forma de pensar, diferents formes d'antropocentrisme que van des de la més moderada fins a l'antropocentrisme excloent que no atri-

bueix valor moral als animals, ni a les plantes. Dins de l'anomenat antropocentrisme suau, hi ha pensadors que atribueixen valor moral als animals capaços de patir (el patocentrisme) i d'altres, no tan sols valor moral, sinó, fins i tot, drets, tal com analitzarem després.

El biocentrisme és l'oposat dialèctic a l'antropocentrisme. Si seguíssim un esquema hegelian, podríem dir que és la negació de l'antropocentrisme, però que no representa la síntesi final, sinó la negació de la negació, el segon moment de la dialèctica hegeliana. Des del biocentrisme, la vida és el més rellevant i el que cal preservar contra tot, especialment la vida dels grups més vulnerables, més exposats a desaparèixer del món. En el biocentrisme radical no es distingeixen jerarquies, ni nivells de vida. Tota vida és, doncs, igualment respectable. Però hi ha biocentrismes moderats que, sense negar el valor de tota vida, atribueixen més valor a la vida humana per estar dotada d'intel·ligència, de memòria, de voluntat i per tenir la capacitat d'estimar.

Com és evident, les tesis pràcti-

ques que es deriven de l'antropocentrisme són molt distintes de les del biocentrisme, però no es poden negar, d'entrada, cap de les dues. Els antropocèntrics han de reconèixer els excessos que l'espècie humana ha causat i els mals que s'han derivat d'aquests excessos, però els biocèntrics han d'enfrontar-se a l'esquema darwinista i entendre que la naturalesa és una lluita de tots contra tots i que si la hipòtesi de l'evolució és solvent, es fa difícil combinar la fraternitat universal de signe franciscà, religiosa o laica, amb la constatació de la lluita radical per la supervivència.

■
*L'ètica ecològica
o mediambiental ha d'assumir
el fet que la lògica econòmica
que mou el món en aquests
inicis de segle és
el neocapitalisme*
■

En qualsevol cas, en aquest estimulant debat intel·lectual, no poden passar desapercebuts els interessos del capitalisme global, ni la desfeta dels sistemes socials d'inspiració marxista. L'ètica ecològica o mediambiental ha d'assumir

el fet que la lògica econòmica que mou el món en aquests inicis de segle és el neocapitalisme. Si no és capaç de trobar llocs comuns amb ell, sintonitzar amb algunes de les seves tesis i fer-hi forat, caurà en un sac trencat, com un discurs de bones intencions per a romàntics i somiatruïtes.

Cal recordar que també els anomenats sistemes socials i polítics d'inspiració marxista no van tenir cap cura amb el medi ambient i prova d'això són els desastres ecològics que es van generar en els països que van viure marcats per aquesta tradició. Ningú, doncs, està net de culpa. Cal, en qualsevol cas, superar el discurs maximalista i neoromàntic que proposa un retorn al paradís original. No hi ha retorn possible, però sí que es poden corregir, si més no, les *hybris* del capitalisme salvatge ni que sigui a partir de les conseqüències que el ciutadà en detecta en la seva vida quotidiana.

FRANCESC TORRALBA

DOCTOR EN FILOSOFIA I TEOLOGIA
CATEDRÀTIC DE LA URL
COL·LABORADOR DE L'IBB

Drets humans i medi ambient

La Constitució Espanyola reconeix en el seu article 45 el dret fonamental que tots posseïm "a gaudir d'un medi ambient adequat per al desenvolupament de la persona, així com el deure de conservar-lo..."(1).

Tal com diu el precepte constitucional, es parla de dret i al mateix temps, com que és un bé del qual en gaudim tots, es converteix en un deure, un deure d'obligat

compliment. La mateixa Carta Magna estableix sancions penals o administratives, per aquells qui l'infringeixin, sobre la base d'una normativa legal. Sense haver-se desenvolupat suficientment la protecció del dret al medi ambient, apareix com a imposició legal l'obligació de reparar el dany causat. A Espanya l'òrgan estatal encarregat de vetllar perquè es compleixin les polítiques mediambientals i que s'ajustin les

directives governamentals a aquests objectius és el Ministeri de Medi ambient.

Així les coses, cal definir què són els drets humans i el dret al medi ambient en concret. Per drets humans s'entendran tots aquells béns inherents, inderogables i inalienables de la persona humana, que es manifesten com a facultats de la persona, que tenen el seu fonament en la intrínseca dignitat hu-

mana i quin exercici té un caràcter històric i social. Aquests béns no són una creació de l'estat, sinó que han de ser reconeguts o positivats per l'ordenament jurídic (2). Sobre aquesta base, el titular d'aquests béns fonamentals és la persona.

Pel que fa al dret, aquest fa de la persona un subjecte jurídic, titular de drets i destinatari de normes legalment establertes, destinatari de les lleis. La persona és doncs el centre i la finalitat de la feina dels governants, com a subjecte capaç d'adquirir drets i contraure obligacions.

Dimensions de la persona

La persona compta amb una dimensió ontològica i amb una dimensió jurídica, que pertoca al dret.

La dimensió ontològica fa referència a les propietats transcendents, característiques de la persona, que li confereixen un valor únic i suprem que es manifesta en la dignitat humana.

La dimensió jurídica consisteix bàsicament en què tot ésser humà gaudeix de l'aptitud per a protagonitzar relacions de dret, és a dir, de la capacitat per a protagonitzar una activitat amb transcendència jurídica. Això significa que la persona és en primera instància titular de drets i segon és subjecte d'obligacions. Serà titular de drets si la persona posseeix un conjunt de béns que se li atribueixen com una cosa justa, "*res iusta*"; drets exigibles tant a l'estat com als particulars. En aquest cas l'exigència es donarà únicament quan existeixi una relació de dependència o es vulneri els drets del titular. Segon, és un subjecte d'obligacions, basant-se en el fet que on existeix un

dret existeix un correlatiu deure, doncs tot dret acaba on comença el dret de l'altre.

Com es pot observar, la naturalesa de les obligacions o deures ha de ser referida a dos espais on es desenvolupen, i que seran de naturalesa social i constitucional.

La dimensió jurídica s'expressa en la personalitat jurídica, i aquesta es tradueix en el dret a ser reconegut i tractat com a persona en tot moment i lloc. La personalitat jurídica es troba reconeguda en l'article 6 de la *Declaració Universal de Drets Humans*; en l'article 16 del *Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics* i en l'article 4.1 del *Protocol II Addicional als Convenis de Ginebra*. Dins l'ordenament jurídic espanyol, es descriu i reconeix en el *Codi Civil*.

Les tres generacions dels drets humans

La categorització dels drets humans des de la perspectiva de les anomenades tres generacions, va ser una reflexió liderada pel txec *Karel Vasak* (3) a finals de la dècada dels setanta. Es va basar en els principis que van inspirar la Revolució Francesa: *llibertat, igualtat i fraternitat*.

La "*llibertat*" és el bé que intenta protegir els drets de primera generació, també anomenats «*drets civils i polítics*». Els civils són drets que reconeixen i protegeixen les llibertats bàsiques de la persona. Els polítics faculden a la persona per a prendre part activa en la gestió dels assumptes públics. Són drets individuals que doten a la persona d'uns béns enfront de l'estat.

La "*igualtat*", és el bé que es pretén protegir i que lidera la segona

generació o drets econòmics, socials i culturals. En aquesta segona generació de drets es delega a l'estat el deure d'actuar i suplir les mancances i necessitats socials que demanda una comunitat.

La tercera generació dels drets humans

D'acord amb *Karel Vasak*, el referent d'aquesta tercera generació va a ser "*la solidaritat*"; al basar-se en la solidaritat, en la fraternitat, pretén motivar, conscienciar a totes les persones, els pobles i nacions en general, mitjançant l'adhesió o associació en la recerca dels mecanismes necessaris que elevin el nivell de vida, fomentin el progrés social i estimulin un desenvolupament sostenible més d'acord amb el medi ambient de les nacions i pobles en vies de desenvolupament. És per això que també se l'anomena per extensió "*drets dels pobles*", "*drets del medi ambient*" o "*dret al desenvolupament sostenible*".

■

Aquesta tercera generació de drets és la més controvertida i la que genera més debat avui dia, degut en gran mesura al compromís que representa el seu reconeixement i protecció per part de la comunitat internacional

■

Aquesta tercera generació de drets és la més controvertida i la que genera més debat avui dia, degut en gran mesura al compromís que representa el seu reconeixement i protecció per part de la comunitat internacional.

Aquests drets presenten una peculiaritat enfront dels altres grups de

drets, doncs pel seu ple desenvolupament requereixen no solament la voluntat o el compliment d'acords per part d'un sol estat sinó la cooperació i la participació de la comunitat internacional perquè facin viables les condicions adequades per a la seva posada en pràctica.

■
Són drets que exigeixen dels estats una acció positiva en la seva actuació, és a dir, impliquen la voluntat econòmica i política del país i el seu compromís de col·laborar en aquesta mateixa línia amb altres estats

■

Els subjectes demandants de l'exercici efectiu d'aquesta generació de drets, així com els subjectes demandats, són múltiples i diversos. Al principi, en el concert internacional els únics subjectes legitimats per a establir relacions eren els estats; amb posterioritat, amb l'adveniment dels drets civils i polítics, així com els econòmics, socials i culturals, es va incloure la persona en el concert internacional com a demandant de protecció dels seus béns fonamentals; ara s'han diversificat, incloent categories o grups de persones amb certes característiques comunes: tercera edat, infància, dones, minories ètniques, religioses o sexuals, ONG's, els pobles, l'estat, fins i tot la mateixa comunitat internacional.

Són drets que exigeixen dels estats una acció positiva en la seva actuació, és a dir, impliquen la voluntat econòmica i política del país i el seu compromís de col·laborar en aquesta mateixa línia

amb altres estats, així com tenir en compte la veu de les organitzacions internacionals i no governamentals. Al ser drets de cooperació, de solidaritat amb altres nacions i pobles, es va promovent el diàleg nord-sud, la qual cosa ha generat una consciència internacional de respecte, protecció i promoció de tot allò relacionat amb el patrimoni comú dels pobles, de la seva riquesa cultural i de la seva biodiversitat, que ha de ser llegat per a les futures generacions. Es comença a demanar el respecte del dret a la pau com un bé essencial perquè els altres drets es compleixin, per això s'ha creat un sistema penal internacional que jutgi als infractors d'aquest dret.

En general podem dir que aquesta última divisió de drets abasta els drets relacionats amb el desenvolupament, amb el progrés econòmic i social, amb el medi ambient, amb l'autodeterminació dels pobles, amb els drets dels pobles indígenes i de les minories, amb la solució dels problemes alimentaris, demogràfics, educatius i ecològics, amb la pau i la coexistència pacífica, amb la propietat intel·lectual, amb el patrimoni comú de la humanitat i amb la utilització del progrés científic i tecnològic (4).

Dret a un medi ambient sa

El dret a un medi ambient adequat, o drets ecològics, és un exemple clar d'aquesta tercera generació de drets. Per "medi ambient" s'entendrà totes aquelles circumstàncies que rodejen i involucren un entorn, i que, com a tal, influeixen directament perquè es desenvolupi la vida en general, així com tots aquells elements que fan possible la

trajectòria i el desenvolupament d'aquesta vida. És a dir, el medi ambient afecta dos aspectes fonamentals: en primera instància totes les condicions naturals o físiques d'un lloc, com els recursos naturals de qualitat, necessaris perquè el desenvolupament de la vida sigui possible, i que de forma directa tenen una repercussió i impacte en el desenvolupament humà. Segon, el medi ambient o entorn que, immers en el primer, és generat per l'acció de l'home, incloent tots els elements culturals, econòmics i socials que influeixen directament en el desenvolupament integral de la persona.

En concordança amb el que hem dit anteriorment, a causa de l'extrema pobresa en moltes regions del planeta s'ha degradat greument l'ecosistema i el medi ambient, s'han contaminat els recursos naturals i els aqüífers, s'han talat els boscos... també com a conseqüència de tot això, davant situacions extremes, els brots de violència i els enfrontaments no es fan esperar.

■
El dret al medi ambient s'ha anat estructurant sobre la base dels resultats presentats per molts experts que pretenien conscienciar a l'opinió pública arran de l'impacte de l'home sobre l'entorn i concretament de la seva evolució econòmica

■

Al ser una part integral de la persona, aquests drets posseeixen, com ja s'ha vist, totes les característiques dels drets humans, entre elles la interdependència i indivisibilitat, doncs si es busca que la dignitat humana no es vegi afectada i que l'ésser humà es desen-

volupi d'una manera harmònica i integral, és necessari que tant els drets civils i polítics, els econòmics, socials i culturals i els de tercera generació vagin de braçet.

Com a tal, el dret al medi ambient s'ha anat estructurant al llarg de les últimes dècades sobre la base dels resultats presentats per molts experts que pretenien conscienciar a l'opinió pública arran de l'impacte de l'home sobre l'entorn i concretament de la seva evolució econòmica. D'aquesta forma, a partir dels anys cinquanta, es va anar definint una política (5).

Així, de forma lenta però gradual, s'han anat adoptant alguns tractats que van modelant els anomenats drets que engloben el Medi ambient. L'any 1972 l'ONU va celebrar la primera Conferència sobre el Medi ambient, en la qual es recomanava la creació d'una organització mediambiental que es va denominar UNEP (6); el 1973 es va elaborar la *Convenció sobre el comerç internacional d'espècies en perill (CITES)*; el 1985 s'estableix la *Convenció de Viena* per a la protecció de la capa d'ozó; el 1992 se celebra la *Conferència de Rio* sobre el Medi ambient i el Desenvolupament, seguint la *Declaració de Nairobi* de 1997 i la *Declaració de Malmö*, Suècia, de l'any 2000, que va ser el primer Fòrum Global Ministerial de Medi ambient.

Fa poc més de deu anys es va concretar la redacció del tractat internacional que buscava el compromís dels estats amb la finalitat de considerar les conseqüències del canvi climàtic i les vies per a la reducció de l'escalfament global. Aquest tractat es va denominar *Convenció Marc de les Nacions Unides sobre el Canvi Climàtic*

(CMNUCC) (7), tractat que el febrer de 2007 ha englobat als 190 estats del planeta. Els últims avenços per a garantir la protecció d'aquest dret, s'han fet efectius amb la implementació del *Protocol de Kyoto*, que complementa la convenció marc, i que a diferència de l'anterior, sí que obliga als estats que el ratifiquen a la reducció de gasos d'efecte hivernacle. L'objectiu del Protocol de Kyoto (8), en primera instància, és obligar que els països més desenvolupats reduixin les seves emissions contaminants fins arribar a les registrades el 1990. Segonament, inspeccionar els països en vies de desenvolupament, a partir de la transferència de recursos dels països industrialitzats, amb la finalitat de que el seu desenvolupament sigui sostenible, més d'acord amb els paràmetres del protocol en quant a l'obtenció de recursos energètics i a l'emissió de residus contaminants que generen l'efecte hivernacle, com és el cas de Xina, Índia i Brasil. Segons dades de febrer d'enguany, 169 països són els causants del 61,6% de les emissions contaminants del planeta. D'altra banda, els Estats Units, que són els majors responsables de l'emissió total de gasos que genera l'efecte hivernacle en el planeta amb un 25%, es neguen a ratificar Kyoto, igual que Austràlia (8).

Amb la finalitat de promoure polítiques més sensibles i de conscienciar a la població mundial, l'ONU va establir el 5 de juny com el Dia Mundial del Medi ambient. El tema triat per al Dia Mundial del Medi ambient 2007, amb seu a Noruega, ha estat «*El desglaç: un tema candent? La situació mediambiental en les regi-*

ons polars».

Cal esperar que les accions i iniciatives de tots els agents implicats, vagin incrementant la presa de consciència de què aquest "dret a un medi ambient" saludable per a tots, és també responsabilitat de tots.

EFRÁIN PÉREZ

LICENCIAT EN TEOLOGIA I
CIÈNCIES POLÍTIQUES
ESPECIALISTA EN DRETS HUMANS
MÀSTER EN BIOÈTICA
PROFESSOR DE L'IBB

Cites i referències:

(1) Constitució Espanyola. art 45.

(2) Pérez Escobar E. *Los derechos fundamentales, historia, concepto y fundamento*. Barcelona: Institut Borja de Bioètica - Universitat Ramon Llull; 2004. (Text en edició).

(3) Vasak K(ed). *The International Dimensions of Human Rights*. Greenwood Press; 1982. p. 451-455.

(4) Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides pels Drets Humans. *Declaració sobre la utilització del progrés científic i tecnològic en interès de la pau i en benefici de la humanitat*.

Disponible a: www.ohchr.org/spanish/law/progreso_cientifico.htm

(5) Doyle T, McEachern D. *Environment and Politics*, London: Routledge, 2001. p.1.

(6) United Nations Environment Programme. *Environment for development*. Disponible a: <http://www.unep.org>

(7) *Conveni marc de l'ONU sobre el canvi climàtic (UNFCCC)*. Disponible a: <http://unfccc.int/resource/docs/convkp/convsp.pdf> - United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) és la organització encarregada de vetllar per l'escalfament global.

(8) *Kyoto Protocol Status of ratification*. Veure a: http://unfccc.int/kyoto_protocol

Tenen drets, els animals?

Una de les qüestions més obertes en bioètica global és la que té com a objecte discernir si els animals tenen drets, és a dir, si es poden considerar subjectes jurídics. Darrerament s'han publicat moltes monografies sobre aquesta temàtica i tot sembla indicar que, a grans trets, no hi ha unanimitat respecte aquest punt (1). A grans trets, es poden distingir dues grans posicions: d'una banda, els qui defensen que alguns animals tenen drets perquè tenen uns atributs molt propers a la condició humana i els qui consideren que no en tenen, encara que sí que hi ha un conjunt de deures respecte les seves vides.

Més enllà d'aquestes dues posicions, hi ha altres actituds marginals, des de les quals, no tan sols es vol ampliar el camp jurídic a alguns mamífers superiors, sinó a tots els animals en general. D'altres, encara van més enllà, i volen reconèixer aquests drets a tot ésser viu, ja sigui animal o vegetal, pluricel·lular o unicel·lular. Deixant de banda aquestes posicions més marginals, intentarem explorar els arguments dels qui defensen l'ampliació dels drets a alguns animals i també veurem, per contraposició, els arguments dels qui consideren que els animals no poden considerar-se com a subjectes de drets. Finalment, intentarem exposar, modestament, la nostra posició respecte aquesta delicada qüestió bioètica.

Arguments a favor

El defensor més conegut i popular dels drets dels animals és sens

dubte el filòsof australià Peter Singer que fa més de trenta anys va publicar el seu conegut manifest *Animal Liberation* (1973), que va captivar l'opinió pública mundial (2), i on descriu la situació de maltractament i d'abús que viuen milers de milions d'animals en mans dels éssers humans en diversos llocs del món (3).

■

Singer considera que aquesta pretesa superioritat de la condició humana en relació a les altres espècies no està justificada ni avalada per la ciència i que subsisteix com un residu de caràcter gremial que interessa a la condició humana, per mantenir el seu "status quo" en el conjunt de la naturalesa

■

Peter Singer posa molts exemples de tracte degradant, cruel i vexatori i considera que la raó última d'aquesta actitud dels homes envers els animals es deu a l'*especieisme*, paraula difícil de traduir. Es tracta d'un prejudici o una actitud favorable als membres de la nostra espècie humana i contrària a les altres espècies de la naturalesa. Singer considera que aquesta pretesa superioritat de la condició humana en relació a les altres espècies no està justificada, ni avalada per la ciència i que subsisteix com un residu de caràcter gremial que interessa a la condició humana, per mantenir el seu *status quo* en el conjunt de la naturalesa. Segons el seu parer, és per raons interessades i utilitaristes que no es reconeixen els drets als animals, com en anteriors èpoques, no es

reconegueren els drets als esclaus, a les dones o als immigrants. Considera, doncs, que cal obrir el cercle de drets als animals, perquè l'antropocentrisme no té legitimitat teòrica. Segons el seu punt de vista, tot els animals són iguals i aquesta arrel comuna és la base d'un mateix reconeixement de drets.

Des del seu punt de vista, el que fa un ésser digne de protecció moral i jurídica és la capacitat de sentir, de percebre dolor i plaer. Aquesta capacitat és, segons Singer, transversal en els éssers humans i en molts altres animals. En aquest sentit hi ha una igualtat de fons, que no es pot amagar. Aquesta mateixa tesi la defensen filòsofs com Tom Regan i Gary Francione entre molts d'altres. La capacitat de sentir deriva del fet de tenir un sistema nerviós que permet a l'ésser viu situar-se en el món, i el que determina per a ell uns interessos. L'animal també té interessos com l'home. Vol estar bé, evita el dolor, prefereix gaudir de la seva vida d'acord amb la seva complexitat i característiques. Encara que no sigui capaç d'expressar-ho verbalment, té interessos; lluita per ells.

Els defensors dels drets dels animals no afirmen que els homes i els animals tinguin exactament els mateixos drets, però sí que els animals són subjectes de drets. Hi ha drets que, naturalment, no podran tenir, perquè no poden desenvolupar certes capacitats, com per exemple, la de treballar o fer vacances. Tant Singer com els altres defensors argumenten les seves tesis tot dient que estem pro-

fundament emparentats amb alguns animals, especialment, amb els primats (4). Aquesta tesi encara té més consistència intel·lectual després de la descodificació del genoma d'alguns primats i de l'espècie humana i en veure les immenses semblances. Tant des del punt de vista genètic, com per raons d'organització social, tant des de la fisiologia, com des de la psicologia, l'home és un altre gran primat, pertany al regne animal, a la classe dels mamífers, a l'ordre dels primats, al subordre dels simis, a la classe dels homínids (que comparteix amb gorilles, ximpanzés i orangutans) i a l'espècie de l'*homo sapiens*.

■
Els defensors dels drets dels animals no afirmen que els homes i els animals tinguin exactament els mateixos drets, però sí que els animals són subjectes de drets
■

Per a Gary Francione no és correcte sotmetre l'altre animal a esclavatge, ni concebre'l únicament com a propietat. Cal, doncs, des d'aquesta perspectiva, establir uns mínims drets per als animals (humans i no humans): que inclouria, com a mínim: el dret a la vida, a viure en llibertat, el dret a no ser torturat. Es posiciona clarament contra el marc jurídic vigent en el que l'animal es concep únicament com a objecte, propietat, bé moble.

En aquesta mateixa línia argumental, cal situar les reflexions de Steven Wise expressades en el seu llibre *Drawing the Line: Science and the Case for Animal Rights*. Ell proposa que s'haurien de concedir drets legals a algunes espècies animals. Textualment afirma que no veu gran diferència entre

un ximpanzé i el seu fill de quatre anys i mig. Detecta que hi ha animals capaços d'experimentar emocions, comunicar-se o desenvolupar interaccions socials. A part dels ximpanzés, es refereix a d'altres espècies, com els gorilles, els orangutans, els dofins atlàntics, els lloros grisos africans, els elefants, els gossos i les abelles, que, segons ell, reuneixen prou característiques per a concedir-los drets. Sol·licita uns drets bàsics com el dret a la integritat i a la llibertat corporal. Wise, després de la lectura d'*Animal Liberation* de Peter Singer, ha assumit la representació legal d'animals davant els tribunals dels EUA des de finals dels anys setanta del segle passat.

Arguments en contra

Entre els detractors d'aquesta tesi hi ha Roger Scruton, filòsof i autor de *Animal Rights and Wrongs*. Segons el seu parer, reconèixer drets als animals és una degradació dels éssers humans entesos com a sobirans per sotmetre el regne animal. Afegeix que si es reconeixen drets als animals, els posem en el mateix pla moral que els éssers humans, la qual cosa no té sentit segons ell, perquè entre l'ésser humà i les altres espècies hi ha diferències de qualitat. Els éssers humans fan eleccions lliures basades en l'avaluació conscient d'alternatives, són capaços de valorar i de fer balanç. Igualment, diu que els éssers humans exercim sobre les nostres vides una sobirania que demanem als altres que respectin. Som responsables de les nostres accions i intentem resoldre els conflictes a través de la paraula i

no a través de la força. En definitiva, som éssers morals.

Una exposició més detallada d'aquesta línia argumental la trobem a *Applied Ethics: A Non-consequentialist Approach*, del professor de filosofia de la Universitat de Reading, David S. Oderberg. Segons ell, el fet que un animal sigui un subjecte en el sentit psicològic, un ésser capaç de patir i de sentir dolor, no és prou argument per defensar que sigui un subjecte moral, algú amb capacitat de prendre decisions lliure i responsablement, algú dotat de drets i amb capacitat per exercir els seus deures. Respecte els arguments que es basen en l'autoconsciència de l'animal, cal aclarir quin tipus de coneixement és aquest.

■
Segons Roger Scruton, reconèixer drets als animals és una degradació dels éssers humans entesos com a sobirans per sotmetre el regne animal
■

Segons Oderberg no hi ha evidència que els ximpanzés o qualsevol altre animal tingui consciència, en el sentit de ser capaç de pensar sobre els seus propis pensaments, de reflexionar sobre el seu propi procés de raonament, de fer judicis sobre els seus propis judicis. *Els éssers humans són subjectes de dret perquè saben perquè fan el que fan*, afirma Oderberg. Pel que fa als malalts senils, nens o persones greument afectades a nivell cognitiu, també tenen drets en la mesura en què són éssers potencialment capaços d'autoreflexió conscient, tot i que no poden exercir-la per causa de la seva vulnerabilitat. Segons ell, els animals s'han d'excloure del cercle

de drets, perquè no tenen voluntat lliure, no poden decidir respecte el que és correcte o incorrecte, en el sentit de què no poden deliberar entre línies de conducta.

Alguns d'aquests autors, fan servir un argument de caràcter teològic. Des d'un punt de vista teològic, s'afirma que la creació és l'obra de Déu i que com a tal no pertany a cap ens en concret. Tots els éssers, conscientment o inconscientment, pertanyen a la condició de criatura, són, en sentit franciscà, "germans en l'existència", hi ha entre ells una fraternitat universal. Però, a la vegada, s'afirma que en la creació hi ha una jerarquia, una escala dels ens, de menys a més perfectes i que el lloc sublim en l'ordre de la entitats creades materials, l'ocupa la persona (5). S'explica d'una manera clara en el *Catecisme de l'església Catòlica* on es diu que "l'home és el cim de l'obra del Creador" (6).

A tall de conclusió

La qüestió dels drets dels animals és la punta de l'iceberg d'un debat molt més ampli i complex: el de la diferència ontològica entre l'ésser humà i la resta de la natura. Des d'actituds antropocèntriques, hi ha una diferència qualitativa entre l'ésser humà i el conjunt del cosmos, una diferència que el fa mereixedor d'un respecte qualitativament superior a qualsevol altra entitat del món. Aquesta pretesa superioritat ontològica és la que, al capdavant, justifica, la seva dignitat ètica i jurídica.

Des de posicions biocèntriques o zoocèntriques, aquesta suposada superioritat de l'home en el conjunt del món no és altra cosa

que un residu d'antropocentrisme grec i cristià que està inserit en l'entranya de la cultura occidental des de fa més de dos mil cinc-cents anys. Des d'aquesta opció, no es creu que hi hagi raons científiques per seguir defensant aquesta pretesa superioritat ontològica, ètica i jurídica de la persona.

■
*Des del nostre punt de vista,
l'argument que converteix
l'ésser humà en subjecte
de drets és l'ésser capaç de
llibertat, de prendre decisions
lliures i responsablement,
de fer de la seva vida
un projecte únic*
■

Des del nostre punt de vista, l'argument que converteix l'ésser humà en subjecte de drets és l'ésser capaç de llibertat, de prendre decisions lliures i responsablement, de fer de la seva vida un projecte únic. És una possibilitat única i exclusiva de l'ésser humà, perquè només ell experimenta en el seu dedins el que Soeren Kierkegaard anomena "el vertigen de les possibilitats i l'angoixa de la decisió". Això no l'ha de convertir, en cap cas en un dèspota arbitrari, en un tirà que exploti i anorrei la creació que li ha estat donada. Té exigències i obligacions envers els animals, les plantes, les pedres, l'aigua i l'aire, però el fet de tenir exigències envers el medi no converteix el destinatari en subjecte de drets.

Cal reconèixer que no tot ésser humà és capaç d'executar pensaments lliures, de prendre decisions autònomes i responsables, d'endinsar-se en el fons del seu ésser i d'establir un diàleg íntim amb si mateix. Hi ha causes que poden afeblir o malmetre irre-

versiblement aquest potencial humà. Però la dignitat de l'ésser humà no pot ser mesura única-ment a partir de les seves accions o aparences, sinó a partir del seu ésser i de les seves potencialitats latents.

FRANCESC TORRALBA

DOCTOR EN FILOSOFIA I TEOLOGIA
CATEDRÀTIC DE LA URL
COL-LABORADOR DE L'IBB

Cites bibliogràfiques:

(1) Cf. J. BARBARA, *Lo que tú debes saber sobre los derechos de los animales*, Lóquez Ediciones, Madrid, 1996; J. MOSTERÍN, *Los derechos de los animales*, Círculo de Lectores, Barcelona, 1995; H. SALT, C. MARTÍN, C. GONZÁLEZ, *Los derechos de los animales*, Los libros de la Catarata, Madrid, 1999; M. ARÀNEGA, J. F. DELGADO, *Los derechos de los animales*, Edebé, Barcelona, 2003; J. R. LACADENA (Coord.), *Los derechos de los animales*, Desclee, Bilbao, 2002; M. TAFALLA, G. VILAR, *Los derechos de los animales*, Idea Books, Barcelona, 2004; T. REGAN, *Jaulas vacías: el desafío de los derechos de los animales*, Fundació Altarriba, Barcelona, 2006.

(2) Cf. PETER SINGER, *Liberación animal*, Trotta, Madrid, 1999.

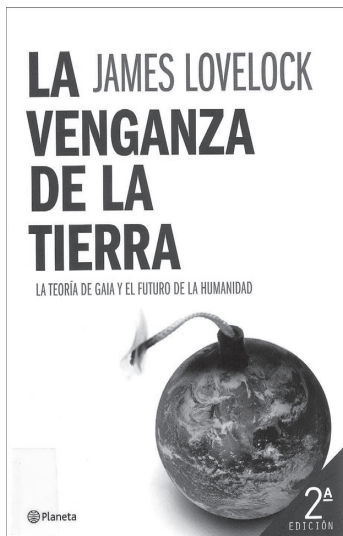
(3) Hem dedicat un estudi crític sobre el pensament de Peter Singer en *¿Qué es la dignidad humana?*, Herder, Barcelona, 2005.

(4) A casa nostra, defensa aquesta tesi: J. RIECHMANN, *Todos los animales somos hermanos. Ensayo sobre el lugar de los animales en las sociedades industrializadas*, Los libros de la Catarata, Madrid, 2005.

(5) No tots, però, arriben a la mateix conclusió a partir del discurs teològic. Hi ha autors que subratllen la fraternitat còsmica per sobre de la jerarquia entitativa. Sobre aquesta qüestió vegeu: A. LINZEY, *Los animales en la teología*, Herder, Barcelona, 1996.

(6) *Catecisme de l'Església Catòlica*, nn 342-344.

«La venganza de la tierra»

LOVELOCK J. *La venganza de la tierra: la teoría de Gaia y el futuro de la humanidad*. Barcelona: Planeta; 2007. p. 249.

Lovelock, l'inventor de la teoria de Gaia, ens diu que durant milers d'anys la humanitat ha explotat la terra sense tenir en compte les seves conseqüències. Ara que l'escalfament global i el canvi climàtic són un fet evident per a qualsevol observador imparcial, la terra comença a venjar-se. La humanitat no sols està a punt d'autodestruir-se, sinó que totes les solucions proposades o aplicades fins ara no poden resoldre el problema (la biomassa, l'energia solar, etc.). El profund coneixement de l'autor li permet donar-nos una veritable explicació sobre el que està passant i proposa solucions realistes davant el principal problema amb el qual s'ha d'enfrontar la humanitat. En aquest llibre, l'autor argumenta que, malgrat que el canvi climàtic ja és inevitable, encara no és massa tard per a salvar-nos.

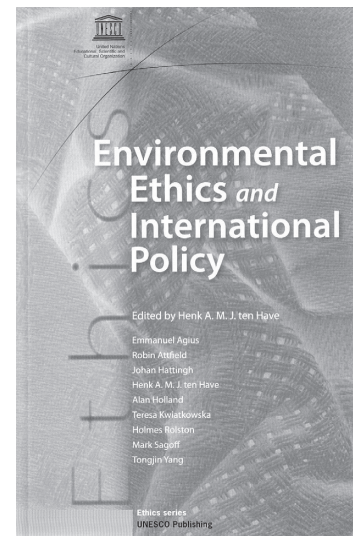
«Los límites del crecimiento 30 años después»

MEADOWS DH, Randers J, Meadows DL. *Los límites del crecimiento 30 años después*. Barcelona: Galaxia Gutenberg; Círculo de Lectores; 2006.p.514.

Els autors de *Els límits del creixement 30 anys després* sostenen que la humanitat pot i ha de respondre als senyals que indiquen que el creixement mundial ha arribat a uns nivells insostenibles. Segons els autors, hem de preveure les conseqüències del creixement incontrolat en un planeta finit com el nostre. Ha arribat el moment de buscar solucions a tots nivells: polític, econòmic i social per allunyar el món de l'abisme al qual s'acosta. Aquesta obra, amb una gran profunditat aborda la discussió sobre l'imparable creixement de la població mundial, l'augment de la producció industrial, l'esgotament dels recursos, la contaminació i la tecnologia. Un llibre d'enorme intel·ligència que debat, amb total actualitat, sobre el difícil equilibri entre el creixement i el desenvolupament humà.

«Environmental ethics and international policy»

HAVE H ten, ed. *Environmental ethics and international policy*. Paris: UNESCO; 2006.p.226

Les preocupacions ambientals ocupen un lloc destacat en el treball de l'Organització de les Nacions Unides, i especialment de la seva àrea educativa, científica i cultural. La UNESCO desenvolupa el seu treball en relació als principis ètics de les ciències i polítiques ambientals. En aquest llibre es plantegen qüestions com: Quin és el valor moral del medi ambient? Què és el que en la naturalesa val la pena protegir, preservar o respectar? Què significa sostenibilitat global? En quina mesura hem de preocupar-nos pels interessos de les generacions futures?... En aquest volum, vuit experts en ètica ambiental de tot el món, aconsellen a la Comissió Mundial en ètica de la ciència i la tecnologia sobre aquestes i altres preguntes de caràcter ambiental. També desenvolupen aproximacions per a determinar com la política internacional pot promoure la reflexió ètica sobre el medi ambient.

**En aquest número presentem amb més detall tres monografies
escollides així con un llistat més reduït de títols seleccionats que
hem incorporat darrerament a la nostra biblioteca**

- Archer, Luís. *Da genética à bioética*. Coimbra: Grafica de Coimbra, 2006.
- Bayés Sopena, Ramón. *Afrontando la vida, esperando la muerte*. Madrid: Alianza, 2006.
- Busquets, Ester; Mir, Joan. *Infermeria i informació i consentiment informat; Infermeria, informació i final de vida*. Esplugues de Llobregat: Institut Borja de Bioètica - URL, 2006.
- Cutler, David. *Your money or your life: Strong medicine for America's Healthcare System*. New York: Oxford University Press, 2004.
- Durisch, Nicole, Rossi, Ilario, Stolz, Jörg, Altglas, Véronique. *Quêtes de santé: entre soins médicaux et guérisons spirituelles par*. Genève: Labor et Fides, 2007.
- Escajedo San Epifanio, Leire. *Por un avance saludable y sostenible de la Biotecnología: Premio «Junta General Principado de Asturias - Sociedad Internacional de Bioética (SIBI) 2006»*. Gijón, SIBI 2007.
- Fundació Viure i Conviure. *Els Drets del meu demà: manual dels drets i deures de les persones grans*. Barcelona: Fundació Viure i Conviure, 2006.
- Fundació Viure i Conviure. *Qualitat de vida de les persones grans a Catalunya*. Barcelona: Fundació Viure i Conviure, 2006.
- Grönemeyer, Dietrich. *Rimanere Umani: High-tech e cuore. Per una medicina dal volto umano*. Brescia: Queriniana, 2006.
- Kübler-Ross, Elisabeth, Kessler David. *Sobre el duelo y el dolor: cómo encontrar sentido al duelo a través de sus cinco etapas*. Barcelona: Luciérnaga, 2006.
- Larios Risco, David [coord.]. *Marco jurídico de las profesiones sanitarias*. Valladolid: Lex Nova, 2006.
- Martínez-Almagro Andreo, A [ed.] *Diversidad biológica y salud humana*. Murcia: Fundación Universitaria San Antonio, 2006.
- Nunes, Rui, Brandao, Cristina. *Humanização da Saúde*. Coimbra: Grafica de Coimbra, 2007.
- Orden Hospitalaria de San Juan de Dios. Comisión Interprovincial. *Personas con discapacidad intelectual: manual de educación afectivo-sexual*. Madrid: Fundación Juan Ciudad, 2007.
- Puig Junoy, Jaume [dir.], López- Casanovas, Guillem, Ortún Rubio, Vicente. *¿Más recursos para la salud?* Barcelona: Masson, 2005.
- Riechmann, Jorge. *Biomimesis: ensayos sobre imitación de la naturaleza, ecosocialismo y autocontención*. Madrid, Los Libros de la Catarata, 2006.
- Rivero Serrano, Octavio [coord.], Paredes Sierra, Raymundo [coord.] *Ética en el ejercicio de la medicina*. México D.F.: Editorial Médica Panamericana, 2006.
- Romeo Malanda, Sergio. *Intervenciones genéticas sobre el ser humano y derecho penal: consideraciones político-criminales y consecuencias dogmáticas*. Bilbao: Cátedra de Derecho y Genoma Humano; Comares, 2006.
- Spar, Debora L. *Baby business : cómo el dinero, la ciencia y la política condicionan el negocio de la infertilidad*. Barcelona: Urano, 2006.
- Tellería Jorge, José Luis. *El impacto del hombre sobre el planeta*. Madrid: Editorial Complutense, 2005.

L'Institut recorda a tots els lectors que el contingut de la seva biblioteca i centre de documentació, amb més de 13.000 monografies i 200 revistes nacionals i estrangeres, es pot consultar "on line" a través de la nostra pàgina web: www.ibbioetica.org

agenda

✓ **Internacional conference “Incapacity and Care: Moral Problems in Healthcare and Research”**, organitzat pel Linacre Centre for Healthcare Ethics London, amb motiu del 30 aniversari de la Fundació pels dies 5 a 7 de juliol a St. Mary’s University Colleague, Strawberry Hill. Més informació: Tel.+44(0)2072667410. Correu-e: admin@linacre.org i www.linacre.org

✓ **EACME (European Association of Centres of Medical Ethics) Annual Conference 2007 “Bioethics in the real world”**, organitzada per l’Institut d’Ètica Biomèdica de la Universitat de Zurich i l’Acadèmia Suïssa de les Ciències Mèdiques pels dies 13 a 15 de setembre 2007 a Zurich. Més informació: <http://www.ethik.unizh.ch/biomed/eacme/index.html>. Correu-e: biomed@ethik.unizh.ch Tel.41-44-634-8381 Fax:41-44-634-8389.

✓ **XXXIV Reunión de la Asociación Interdisciplinar José de Acosta (ASINJA) “El Conflicto de racionalidades”** pels dies 20 a 23 de setembre a Madrid. Més informació: A S I N J A. c/ Alberto Aguilera, 23 - 28015 Madrid. Tel. 9154228 00 - E-mail: asinja@hotmail.com

✓ **IV Jornadas Nacionales de Comités de Ética “Avances en los cuidados pediátricos y calidad de vida. Limitación terapéutica en pediatría”**, organitzat pel Comitè Ètica Assistencial de l’Hospital Sant Joan de Déu pels dies 5 i 6 d’octubre a l’Auditori de l’Edifici Docent de Sant Joan de Déu d’Esplugues de Llobregat (c/ Santa Rosa, 39-57). Més informació: Aula Pediatria. Tel. 93 2532130. Fax. 932804179. E-mail: aulapediatria@hsjdbcn.org

✓ **17th World Congress on Medical Law**, organitzat per l’Associació Mundial de Dret Sanitari i la Societat Xinesa de Dret Sanitari pels dies 17 a 21 d’octubre a Beijing (Xina). Més informació. Pr. Wu Chongqui. Correu-e: wuchongqui@2008wcml.com. Fax: +86 (0) 10 67 69 89 31. www.2008wcml.com

✓ **VIII Congreso Nacional de Bioética**, organitzat per la “Asociación de Bioética Fundamental y Clínica” pels dies 18 al 20 d’octubre a Oviedo (Teatro Auditorio “Príncipe Felipe”, Pza. de la Gesta s/n). Secretaria Tècnica: Viajes Guadatour. Tel. 949 26 25 39 i www.asociacionbioetica.com

✓ **Seminari “Retos de la Investigación y Comercialización de nuevos fármacos”**, organitzat per la Càtedra Interuniversitaria Fundación BBVA - Diputación Foral de Bizkaia de Derecho y Genoma Humano, Universitat de Deusto, Universitat del País Basc pel dia 29 d’octubre a Bilbao (Universitat de Deusto). Més informació: Universitat de Deusto Tel. 94-4139287 i 94-4455793, Fax: 94-445 55 13 i www.catedraderechoygenomahumano.es

✓ **VI Congreso Nacional de Bioética “Bioética, Política y Sociedad”**, organitzat per l’Associació Espanyola de Bioètica (AEBI) pels dies 15 a 17 de novembre a València (Universitat Catòlica de València “San Vicente Màrtir”). Agència oficial del congrés: Tel. 96 310 71 11, www.aebioetica.org. E-mail: david.guillem@telefonica.net.

bioètica & debat

AMB LA COL.LABORACIÓ DE

CAIXA DE CATALUNYA